

ПРОФЕСІЙНИЙ КАР'ЄРИЗМ ЖІНКИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЇЇ ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ

Н.М. Назаренко

Херсонський державний університет, Lkk.24.888@bigmir.net

Науковий керівник: кандидат психологічних наук А.О. Чхаїдзе

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство висуває серйозні вимоги до жінки. Відтак, виникають розбіжності між соціально-психологічними, політичними та економічними змінами в суспільній свідомості. Для жінки такі зміни у суспільстві спричиняють радикальні зміни у її вчинках та ціннісних орієнтаціях. Переоцінка цінностей у свідомості сучасної жінки неминуча в умовах кардинальних змін у всіх сферах нашого суспільства.

Саме в процесі професійної діяльності відбувається реалізація своїх здібностей, можливостей та потреб. В сучасних умовах постає проблема розвитку і використання потенціалу особистості, її ініціативності в умовах професійної діяльності.

Метою даної статті є висвітлення теоретичного аналізу соціально-психологічних факторів та виявлення закономірностей становлення ціннісних орієнтацій жінки в професійній діяльності.

Основна частина. Актуальною для сучасної психологічної науки стає проблема кар'єри жінки у контексті поєднання нею професійної та особистої сфер життя. Розв'язання питань формування і реалізація особистісного потенціалу в умовах професійної діяльності, вимагає наявності певних особистісних характеристик і орієнтацій. Феномен ціннісних орієнтацій має складну та багатокомпонентну структуру. Так, різні елементи ціннісних орієнтацій зводяться до перетворення їх під впливом цілої низки факторів соціальної, професійної та інших сфер.

Регуляційна активна роль самосвідомості припускає віддзеркалення суб'єктом своєї особистісної сутності і рішення про її прийняття або навпаки, тобто структуризація власного Я. У численних дослідженнях М.І. Алексеевої, Б.Г. Ананьева, О.Г. Асмолова, Б.С. Бакірова, М.І. Бобневої, О.О. Бодальов,

Б.С. Братусь, О.В. Брушлінського, В.О. Василенко, Є.І. Головахи, Г.С. Костюка, С.Д. Максименка, В.М. М'ясищева, С.Л. Рубінштейна, В.В. Сусленко, А. Маслоу, К. Роджерса та інших, які присвятили свої праці ціннісним орієнтаціям особистості, підтверджується зв'язок ціннісних орієнтацій з життєдіяльністю особистості, її професійною діяльністю та статусом у соціальній структурі суспільства. На думку О.О. Бодальова розвиток людини як суб'єкта праці в свою чергу не може не позначатися на її моральному і розумовому розвитку.

Необхідно підкреслити, що дослідженням психології кар'єри займалися (Г.В. Турецька, О.М. Кричевська, А.Є. Чірікова, О. Локшіна, О.К. Зав'ялова, С.Т. Посохова, О. Гаврилиця, О.В. Трофімова, Ю.В. Синягін, О.О. Бодальов, Л.О. Рудкевич).

До недавнього часу, в Україні поняття «кар'єра» майже не використовувалось, психологи-науковці надавали перевагу терміну «професійна діяльність», «професійний життєвий шлях», а погляди щодо «кар'єри» різноманітілись більш негативним відтінком, це було пов'язано з таким явищем як «кар'єризм». У теперішньому розумінні «кар'єра» – це успішні досягнення у будь-якій діяльності. Коли мова йде про кар'єру в житті жінки, не завадить відзначити про тонкощі і труднощі того значення, яке воно має для жінки. У психології професійної діяльності та соціальній психології термін «кар'єра» вивчається як соціальна динаміка розвитку особистості і її поведінкових провів, що пов'язані з досвідом та активністю у сфері праці протягом людського життя.

Так, на думку Д. Сьюпера, власні професійні переваги і типи кар'єр визнаються як спроби людини здійснювати Я-концепцію. Саме Я-концепція демонструє всі належні твердження, які особистість бажає сказати про себе. Отже, всі ті міркування, які суб'єкт бажає повідомити відносно професії, визначають його професійну Я-концепцію [3].

Сутність професійного самовизначення можливо визначити як пошук і знаходження особистісного сенсу в обраній і професійній діяльності, що

виконується, а також – знаходження сенсу в самому процесі самовизначення. СENS життя не може бути однаковим для всіх, у кожного свій шлях, своє бачення світу, виключення існували лише в епохи війн і моральних тренувань, коли переконання і принципи всього народу досить об'єднані. Ключове значення в становленні особистості належить провідній діяльності.

Л.В. Романюк наголошує «в процесі набуття професії молоді люди вступають в інтеракції, асимілюючи суб'єктивно значущі для себе цінності. При цьому вони орієнтуються на взірці (цінності певної професії), що призводить до їх перетворення (акомодації) та злиття (асиміляції) «перетворених форм» осмислених цінностей з власним особистісним простором [4, с. 19]. В психологічному дослідженні ціннісних орієнтацій Н.О. Антонової спостерігається тенденція сприяння зростанню значущості для особистості цінностей в умовах її діяльності. Спостерігається динаміка ієрархії ціннісних орієнтацій в певних періодах [1].

Беручи за основу особистісно-формуючу функцію провідної діяльності, яка призводить до виокремлення в постійно рухливому процесі становленні особистості періоді, пов'язаному з відбором, підготовкою до виконання і саме виконання дорослою людиною одного типу діяльності – професійної. Обрання провідної діяльності прямо залежить від соціально-економічних відносин, соціальної ситуації, сімейних відносин і позиції особистості. Гармонійне самопочуття, фізичне та психічне здоров'я, задоволеність власним життям в цілому визначаються влучно обраною, наповненою змістом професійної діяльності, відношенням до неї особистості та рівнем професійних досягнень. Зовсім не зайвим буде підкреслення, що не кожна професійна діяльність розвиває особистість, це залежить від ставлення самої особистості до того чим вона займається і задля чого вона це робить, яку ціль вона переслідує і якими орієнтаціями керується [2]. Визначаючи поняття «професійне самовизначення» Є.О. Климов підкреслює, що суспільне життя, охоплюючи і професійну діяльність, кар'єру, регулюється, передусім цінностями та пріоритетами людини, її орієнтаціями. Тому дуже корисно відчувати себе «потрібним» в

своїй діяльності, чітко розуміти «що» і «навіщо» ми робимо. Реальне життя людей помітно різноманітне і кожен будує свою «вершину щастя» по-своєму. Шалений успіх у кар'єрі не обмежується конкретними знаннями, професійними навичками чи довготривалим досвідом, він зумовлений багатьма чинниками особистісного розвитку людини, насамперед її загальних здібностей і перетворення загальнолюдських цінностей в її особисті цінності, що і вказує на її моральну вихованість.

Захоплення роботою приносить фінансову незалежність, пошук себе, свого шляху. Зокрема саме тут роль кар'єри прослідковується досить чітко. Сьогодні професійну кар'єру розуміють як професійне зростання, просування по службі, перехід від одного рівня професіоналізму до іншого. Сучасні дослідники (М.І.Алексеева, Є.О.Асеев, Г.О.Балл, М.В.Бастун, В.І.Гордієнко, В.О.Толочек) виділяють декілька механізмів процесу кар'єрного зростання :

- активність та енергійність людини;
- зовнішні джерела, соціальне середовище;
- конкуренція як механізм кар'єрного відбору.

Визнається, що кар'єрні інтереси найчастіше перебувають у зоні перетину інтересів індивіда, організації, суспільства. Економічні реформи приводять до істотних змін як структури так і змісту більшості соціальних статусів і ролей [3].

Сучасна жінка виступає вже не тільки в ролі домогосподарки, а й досить успішним гравцем у професійному зростанні. Багатьом жінкам вдало вдається займатись індивідуальною діяльністю, при цьому маючи сім'ю і дітей, це пов'язано з тим, що жінка володіє достатньо великим внутрішнім та діловим потенціалом. Важливим фактором завзятого проникнення жінок в різні сфери професійної діяльності дослідники вважають особливості властивого їм стилю лідерства та управління, вміння організовувати командну роботу. Хоча, багатьом жінкам притаманна менша амбіційність та більша передбачуваність поведінки, відмова від надто ризикованих стратегій, вміння будувати кар'єрне просування.

Цікаво, що за кордоном широкою популярністю користуються класифікації професій в залежності від особистісних якостей особистості, властивостей її темпераменту, на основі врахування інтересів. Виокремлюючи класифікацію професій Дж. Холланд, який обґрунтував психологічну концепцію, яка поєднує теорію особистості з теорією вибору бажаної професійної ролі. Він наголошує, що успішна діяльність визначається такими якостями, як ціннісні орієнтації, інтереси, установки, здібності, відносини, мотиви. У зв'язку з установленими основними компонентами направленості – ціннісними орієнтаціями та інтересами – Дж. Холланд виокремив шість професійно-орієнтованих типів особистості:

- реалістичний;
- інтелектуальний;
- соціальний;
- конвенціональний (орієнтований на загальні норми і традиції);
- підприємницький;
- художній.

Професійна сфера визначається направленням кожного типу особистості:

- Реалістичний тип – йому властиве створення матеріальних речей;
- Інтелектуальний – направлений на розумову працю;
- Соціальний – направлений на взаємодію з соціальним середовищем;
- Конвенціональний – направлений на чітко структуровану діяльність;
- Підприємницький – направлений на управління людьми і бізнес;
- Художній – направлений на творчість.

Головне в своїй теорії Дж. Холланд вбачає те, що насолода працею, успішна професійна діяльність, це результат прямого співвідношення типу особистості з типом професійної сфери [2].

Професійна діяльність відіграє важливу роль у сфері самореалізації особистості, її персоналізації. Саме в професійній діяльності людина намагається проявити свої можливості і здібності, професійні якості, особистісні властивості, індивідуальні досягнення, заявити про свою

неповторність, підкреслити сутність свого існування. Постійні зміни ситуацій в нашій державі роблять жінку більш рішучою та пристосованою до різних типів ситуацій. В сучасному суспільстві значно зростає роль жінки в різних галузях професійної діяльності, жінка бере участь у реалізації розв'язання проблем у різних сферах заняття, долаючи шлях у якому формуються етапи її особистісного і кар'єрного розвитку [5]. Професійна діяльність жінки як невіддільна ланка її життєвого шляху, як шанс переглянути всі сторони власного життя, щоб зрозуміти себе в цілісності, а при потребі – кардинально змінити напрямок подальшого життєтворення.

Висновки. У контексті соціокультурного простору розвитку цінностей особистості провідну роль відіграє її зайнятість, професійна основа.

Сучасна жінка, керуючись своїми власними переконаннями та відштовхуючись від зовнішніх умов соціального середовища, вдало демонструє виокремлення деяких особливих типів ціннісних орієнтацій. Переважання в структурі професійної направленості обумовлює активну творчу, професійну позицію надає істотний вплив на відношення жінки до її поглядів і вподобань. Жінки, які орієнтовані на професійну кар'єру цілеспрямовано крокують до вершини в конкретній професійній сфері і, як правило, досягають успіху, але проте, це не заважає їм створювати сім'ю і приймати в ній активну участь. Професійна діяльність формує у жінок подальші ціннісні орієнтації в залежності від виду їх зайнятості, регулює дії, що підпорядковуються свідомим цілям. У загальному потоці різних сфер діяльності виокремлюються жінки з різними уподобаннями та ціннісними орієнтаціями. Через прийняття, усвідомлення та інтеграцію своїх задач, відбувається процес вибору та реалізації свого потенціалу у подальшому житті жінки.

Література:

1. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 16 с.
2. Зеер Э.Ф. *Психология профессий*: учебн. пособ. 4-ое изд., перераб. и доп. Москва: Академический Проект; Фонд «Мир», 2006. 336с.
3. Малхазов О. Р. *Психология праці*: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 208 с.
4. Овсяннікова В.В. Особливості професійної кар'єри особистості. Проблеми сучасної психології. 2013. №1. С.91-104.

5. Романюк Л. В. Психологічні чинники розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2004. 21 с.
6. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації особистості: формалізована модель цілісного, багатоаспектного аналізу. *Соціальна психологія*. 2010. № 1 (39). С.94–106.